

Torre de Vallferosa. Foto feta el 1997 per Jordi Gironès

Geografia i medi natural

La torre de Vallferosa es troba situada en el camí que va de Solsona a Torà, arran d'una riera tributària de la riera de Llanera que duu les aigües vers el sud fins al riu Llobregós.

Es tracta, doncs, d'una construcció amb una funció clarament defensiva entre les terres del Solsonès, en poder dels comtes d'Urgell, i els dominis musulmans de la plana lleidatana. La torre feia d'enllaç amb la xarxa de castells que recorria el marge dret del Llobregós i que esdevingué frontera quan el comte de Barcelona allargà els seus dominis fins al sud del Montsec.

El paisatge és dominat per les rouredes amb alguns altres caducifolis arran de les rieres que hi ha a l'indret. La pinassa ha substituït força rouredes en el transcurs dels segles més propers a nosaltres.

La història

Documentat des del 1052 com a «kastrium de Valle Frausa», aquesta fortalesa fou de l'alt domini dels comtes d'Urgell. El seu nom donà origen, al s. XII, a l'aparició d'un llinatge homònim, alguns membres del qual apareixen esmentats en la documentació. Un d'ells fou Berenguer de Vallferosa, que el 1195 donava a Santa Maria de Solsona tots els béns i drets que posseïa al mas Soler, situat dins el terme d'aquest castell.

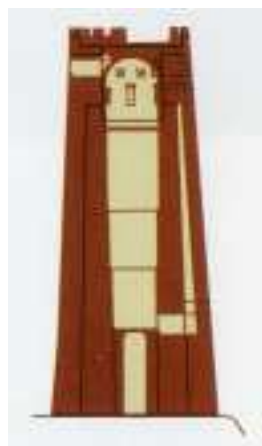
El 1196 n'era feudatari Ramon de Ribelles, el qual, aquest any, va vendre a Bernat i a la seva esposa la fortalesa de Vallferosa amb tot el seu terme. Al s. XIV, el castell passava a mans de la família Brull i posteriorment quedava integrat dins el comtat de Cardona. Més endavant va perdre importància i en adquirir l'habitatge un major relleu, el senyoriu traslladà la residència a la masia de Clavells.

Descripció existent al peu de la torre

El cup de la primera planta, ple de runa, continua sent una incògnita. Se li atribueixen diferents funcions: magatzem, presó, cisterna i lloc on hauria d'haver-hi el començament del passadís secret per abastar el castell durant els llargs assetjaments.

La part més obaga de la torre presenta moltes deficiències estructurals que fan que progressivament es vagi inclinant, corrent el risc de desplomar-se. Un gran esvoranc, just a la vora de la porta d'entrada, provocat per una dinamitació i amb les esquerdes conseqüents, converteixen aquest indret en un dels més crítics. Estem convençuts que el futur ens donarà moltes sorpreses agradables i que aquests llogarrets d'insomni, com es Vallferosa, podran conservar-se i a l'hora ser gaudits per tothom.

Vallferosa, sense el seu castell-torre, veritablement no fora el mateix i, fins i tot i humilment, penso que ni el nostre país fóra el mateix. Per tant, si parlem de Vallferosa,

Torre de Vallferosa. Foto feta el 1997 per Jordi Gironès

forçosament ho hem de fer de la Torre; ja que a part de ser única, està considerada l'obra mestre de l'arquitectura militar europea del segle X.

És un miracle que hagi arribat als nostres dies en un estat que encara permet la seva restauració, rehabilitació i estudi. Més si tenim en compte que d'aquesta època, i concretament de l'art pre-romànic i romànic, hi ha poquíssimes obres que hagin sobreviscut sense haver estat modificades.

Com totes les fortaleses de l'època, va anar canviant d'amos i quan, a finals del segle XIV, es creà el ducat de Cardona passaria a formar-ne part. Posteriorment va perdre importància i en adquirir l'habitatge major relleu, el senyoriu traslladà la residència a la masia de Clavells. De moment no estem en condicions de poder dir en quin any es va iniciar la seva construcció, ja que inicialment aquestes fortaleses es construïen amb

materials senzills, com podien ser fusta o tàpia, i no era fins que el lloc es considerava estratègicament important i definitiu que se substituïen per pedra o argamassa (en el cas de Vallferosa, encofrats plens de pedra i calç).

Basant-nos en l'estudi de l'historiador Bernabé Cabañero i de l'arquitecte José Javier Aguirre, que és el que mereix més confiança i crèdit, la torre de Vallferosa que avui encara podem veure és el fruit de tres fases constructives:

1. Al voltant de l'any 970 es construí una primera torre d'uns 23 m d'alçada.

2. A finals de segle, l'any 990, es feu el recobriment de la primera torre amb una segona per augmentar les possibilitats de fortalesa, visió, defensa... També va permetre tenir un accés directe i independent a la terrassa.

3. Ja al segle XI, es reformà l'interior i es construïren els merlets.

Aquestes fortaleses només s'habitaven en temps de perill o assetjament per això la seva entrada era poc pràctica a certa alçada i normalment a través d'una escala de corda que es retirava una vegada a dins. Cal pensar que en aquelles èpoques aquestes fortaleses eren pràcticament inexpugnables i indestructibles. El posseïdor d'un castell tenia un poder immens.

La proliferació d'aquests castells va anar configurant una línia fronterera impenetrable i pionera en tot el món. En pocs moments convertien una zona de pagesos en un baluard militar infranquejable que, a més, tenia una molt fàcil i ràpida comunicació mitjançant senyals visuals que es passaven d'una torre a altra des de la terrassa.

Sempre hi ha hagut la tendència a dir que la castellologia va néixer a França. Però en realitat va ser aquí ja que a França els castells de pedra no aparegueren fins ben bé, dos segles més tard. Aquestes fortaleses van provocar el naixement del feudalisme, protegint i sotmetent el país. També es fa impensable que Catalunya hagués existit mai sense aquest sistema basat en els castells-torres.

Torre de Vallferosa. Foto feta el 1997 per Jordi Gironès

Per si l'exposat fos poc, la de Vallferosa és una torre que té unes particularitats que la fan única i singular: de ben segur que la Torre de Vallferosa és l'única edificació que resta en peu des del primer mil·lenni, amb unes dimensions i característiques similars (conserve gairebé tota la seva estructura i té molta alçada: 30-33 m, en relació als anys i poca base). La seva situació, mig amagada i enclavada a la vall l'han protegida de molts llamps, malfactors i turbulències.

Les espitlleres (l'aparell defensiu estava al quart pis) tenien un sistema inèdit, ja que eren molt grans i estaven protegides per unes fustes que s'unien al front en diagonal i que permetien disparar per damunt i defensar l'edificació pel forat que deixaven a la base, el qual a la vegada es podia tapar amb una altra fusta per tal que el defensor s'hi situés i tingués més possibilitat de tir i de visió. (No tenim constància que aquest sistema d'espitlleres fos en cap altra fortificació).

La torre de Vallferosa és una de les primeres fortaleses que, complint amb el seu caràcter militar, ja comença a contemplar l'aspecte d'habitatge, doncs les dues plantes intermèdies eren destinades al senyor. A més, en la primera hi havia una comuna, detall molt poc usual a l'època.

Per aquestes rodalies és on es trobava la major concentració de fortaleses. Això ens permet afirmar que ens trobem en el centre de la major part de l'activitat en l'època i també en el centre de la frontera entre la Catalunya vella i la nova.

A la quarta planta queda encara, mig derruït, part del que és l'únic sostre romànic en tota Europa que no ha estat modificat. També en la quarta planta, on hi ha tot el sistema defensiu, s'hi conserva un tram original de l'escala interior que es recolza al sostre i a l'arc que el suporta. També des d'aquí es pot observar amb gran detall la perfecta cúpula amb pedra ben escairada.

Si observem la torre veiem que és boteruda. No en coneixem la causa, però podria ser causat per una rectificació en la construcció per desplomar el cim, ja que si així no fos, probablement avui la terrassa estaria més oberta i en runes. El color i l'aspecte de la torre van variant a mesura que el sol il·lumina per diferents indrets. Això es motiva pel tipus de calç emprada en la construcció que li va donant aquestes tonalitats tan boniques.

Jordi Gironès Vilardebò
octubre de 2008